

MÜZİK-TOPLUM ETKİLEŞİMİ*

Yavuz ŞEN**

Müzik her türlü ilim ve bilim dallarından önce doğan, insan duygu ve düşüncelerinin ifade ve gelişimini sağlayan, kısaca insanlığın manevi dünyasını geliştirerek onu doğanın en güçlü canlısı haline getiren en eski ve etkili sanattır.¹ Müzik dediğimiz zaman, mutlaka o etkilemek durumunda olduğu toplumun, içinden çıkan kişinin eseri, dolayısıyla toplumun birikimini taşıyan kişi olması açısından, karşılıklı doğal bir etkileşim olarak tarih boyu devam eder, günümüze kadar gelir. Türk milleti binlerce yıldan beri bir kültür akımı içinde çeşitli evrelerden geçerek bugüne kadar ulaşmış, hayatiniyetini korumuştur. Dünyanın bugün sayılı milletlerinden biri olan, şahsiyetli, birikimli, kültürlü, dünya insanlığına, dünya insanları ve dünya milletleri arasında mümtaz yerini almaya layık bir vasıf taşımaktadır.²

Düşünecek olursak; Müziğin yapıcısı bestecidir. Besteci, toplumun bir ferdidir. Besteci bağlı bulunduğu toplumun yani milletin kültür potansiyelinin bir simgesidir. O halde, besteci, toplumu önce kendi kültürü, kendi birikimi, kendi milli duyguları doğrultusunda etkileyecektir. Toplum açısından toplum vasıflarını ele aldığımız zaman, toplum birikimleri itibariyle, kültür ve sanat anlayışı genel olarak daha geç bir sürede şekillenebilir. Elbetteki toplumu uyarmak, toplumu güçlendirmek, hükümetlerin ve önde gelen -müzik açısından- müzik yaratıcılarının, eser sahiplerinin görevidir.

Ama, topluma rağmen, millete rağmen, kültüre rağmen, bir yeni yabancı kültür onun yerine empoze edilemez. Ancak kendi milli kültürünü ihmal etmeden Müzik Eğitimi Bölümleri, Batı Müziği Konservatuarları ve Güzel Sanatlar Fakültelerinde batı müziği öğretiminin yapılması yanısıra kendi öz müziğimizin de öğretilmesi gerekmektedir. Türk müziği konservatuarlarında batı müziği eğitimi verilmesine rağmen (Armoni, batı müziği tarihi v.b.), diğer batı müziği eğitimi veren okullarımızda Türk müziğinin bilimsel açıdan okutulmadığı kanısındayım. Günümüzde bu tür okullardan mezun olacak bireylerin, sanatçı olabileceklerin yanısıra, öğretmen olacaklarda vardır. Bu yüzden ortaöğretimdeki eğitim-öğretim kitaplarının yüzde ellisinin Türk müziğiyle alakalı olduğu göz önüne alınmalıdır.

* "Sanat, Müzik, Toplum İlişkileri" Adlı Panelde sunulmuştur. 28.05.1999. Erzurum.

** Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü

¹ Adnan Gülerman, Sanat ve Müzik, Flarmoni Sanat Dergisi, Sayı 146., Sel Ofset Matbaacılık, s.28, Ankara, 1997.

² Nejdet Varol, Müzik Toplum Etkileşimi, I, Müzik Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı, Evren Ofset, s.28, Ankara, 1988.

Bu gerçekten yola çıkarak ilk önce özümüz, ondan sonra dünyanın diğer değerli kültürlerinin, elbette Türk vatandaşlarına, Türk evlatlarına öğretilmesi, gösterilmesi ve onların Dünya'ya aynı zamanda değişik açılardan bakabilmesini de sağlamak gerekir.

“Müzik” bilindiği gibi, insan'ın bedîf duygularını, düşünce görüş ve arzularını kelimelerin ötesinde anlatan, ifade eden, kendine özgü bir tekniği ve bilimselliği, kural ve kavramları olan derin ve yüce bir sanattır. Tanrı'nın yarattığı canlılar arasında en eftali ... olarak tanımladığı “İNSAN” denen varlığı meydana getirdiği ve tarihi boyunca işleyip geliştirdiği bir olgudur. Kalbi, fikri, ruhi, kısaca manevi bir dildir. Müziği insandan, insanı müzikten ayırmak soyutlamak mümkün değildir. “Müzik” denen bu sanatı yapan, bu yüce sanatı keşfeden İNSAN'dır. “Müzik” doğadan alınmış, müziğe uygun seslerden seçilmiş, bir uyum, sesler grubuyla uygulama, ifade sanatıdır.

“MÜZİĞİ” uygulayan “İNSAN”dır.

“MÜZİK” İNSAN için uygulanır.

“MÜZİK” İNSAN'ın varolduğu yerde vardır v.s.

“TOPLUM” bilindiği gibi genel anlamıyla, insan denen unsurun, bireyin meydana getirdiği, iki veya daha çok kişiden oluşan gruplardır. Bunların tarih boyunca ve bu gün tipik örnekleri küçükten büyüğe “AİLE”, “KABİLE”, “AŞİRET”, “BEYLİK” ve “MİLLET”dir.³

“MÜZİK” ve “TOPLUM”u kısaca analiz edip açıkladıktan sonra: Esas olan konu “ETKİLEŞİM”e geçmeden önce birde, yukarıdaki fikir ve gerçeklerin ışığında “MÜZİK” ve “TOPLUM”un niteliklerine, yapılarına somut, gerçekçi bir yaklaşımla bakılmalıdır.

MÜZİK: Başlıbaşına, müstakil bir olgu değildir! Buradaki “müzik” kelimesinin ifade ettiği manâ, ya bir “ESER” ya da bir “İCRA”dır ve uygulamadır. Her ikisi de insan unsuruna bağlıdır. Birincisi yani “ESER” insan ruhu, duygusu, aklı, zekâsı, kültür birikimleri ürünüdür. İkincisi ise, yani “icra-uygulama” yine insan aklı, zekâsı, ruhu, duygusu, birikimi, kültürü, becerisidir. O eseri uygulaması yorumudur. Kısaca, sistem, teknik, bilimsellik olgusunu bir yana bırakıp, etkileşim bazındaki, esas-ana olguyu ele alırsak “MÜZİK”; insanın meydana getirdiği ürün olan “ESER” ve yine insanın seslendirdiği “İCRA-UYGULAMA YORUM”dur. Daha da özeti “MÜZİK”= “ESER-İCRA”dır.

Müzik ve toplum etkileşimi konusunun her safhasında şu üç önemli, vazgeçilmez faktörü daima gözönünde bulundurmak gerekir.

³ Necdet Varol, Müzik Toplum Etkileşimi, Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler, Kültür Bakanlığı, Kültür Eserleri 179, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.355, 1992, Ankara.

1.ESER YARATICISI yani (Bestekar)

2.İCRACI (Sanâtkâr-Yorumcu)

3.TOPLUM ise (Dinleyici-Algılayıcıdır)

Bunun yanı sıra; bu üç insan faktörünün arasına 20.yy'da, bilhassa asrımızın 2.yarisında olağanüstü teknolojik gelişmeler sonucu yeni ve güçlü bir faktör daha ortaya çıkmıştır.

Etkileyici fonksiyonunu en az ilk iki faktör kadar (eser yaratıcısı, icracı) olumlu-olumsuz sürdürmektedir ki bu da; Teknolojik, elektronik ve gittikçe süperleşen "İLETİŞİM ARAÇLARI"dır. Buna göre; şu şekilde sıralayabiliriz.

1.ESER YARATICISI

2.İCRACI

3.İLETİŞİM ARAÇLARI

4.TOPLUM'dur.

Yukarıda açıkladığımız üç etapta; 1.Müzik, 2.Toplum, 3.Müzik ve Toplumun gerçek yapıları, nitelikleri, analizi ve incelemelerinden sonra bu görüş ve gerçekler ışığında aynı bilimsellik ve mantık silsilesi paralelinde bu unsurların yani "MÜZİK ve TOPLUM" yada "MÜZİK ve MİLLET ETKİLEŞİMİ" konularının bir başka deyişle "Müziğin, Toplumunu" ve "Toplumun Müziği" ne sebeple, hangi yollarla ve ne denli etkiledikleri ve bu etkileşimin olumlu ya da olumsuz yanlarını şöyle sıralayabiliriz.

1.DOĞAL ETKİLEŞİM

a)Müziğin, yani eser yaratıcısı ve icrasının topluma; değişik zaman dilimleri ve aynı zaman dilimi içinde köklerden başlayıp tarihi tekâmüllerle birlikte geleneksel unsurlar ve gelişmelerle kendi öz kültürü karakterinde etkileşimi.

b)Yine değişik zaman dilimleri ve aynı zaman dilimi içinde toplumun çeşitli sebepler, iç ve dış güçler tesiri ile o topluma (yakın-uzak) yabancı kültürlerin sosyo-ekonomik, sosyo-politik, jeopolitik faktörler ve (fetihler, ziyaretler, geçişler, sosyal irtibatlar, ekonomik ve ticari alışverişler v.s.) temas tesirleri ile etkileşim.

2.İLETİŞİM ARAÇ VE GEREÇLERİ İLE ETKİLEŞİM

Dünyada "Büyük Çağ" diye adlandırılan keşifler çağı XIX. yy sonlarından itibaren gramafon ve taş plaktan başlayarak sırasıyla plâklar ve radyo istasyonları, sonraları sırasıyla ses bantları 20.yy başlarında icat edilen "Televizyonla" görüntülü müziklerle etkileşim; Görüntüsüz-görüntülü müzik iletişim araçları ile halkın

ulaşamadığı büyük konser grupları, orkestralar, korolar, showlar, insanların-toplumun ayağına giderek yaşam merkezlerine, evlere girmesi ve dinlenebilir, izlenebilir hale gelmesiyle, “Transistör”ün keşfi ile küçülen elde ve cepte taşınabilen iletişim araçları ile kırsal bölgelerde insanların müzikle etkileşimi ve süper teknolojinin başlattığı uzay çağı, uydu aracılığıyla dünyanın her köşesi ile bağlantılı ses ve görüntü iletişimi ve bu yolla güçlü, hızlı, yaygın etkileşimdir.⁴

3.HÜKÜMETLERİN MİLLİ EĞİTİM POLİTİKASI DOĞRULTUSUNDA ETKİLEŞİM

Her ülkenin, her devletin hükümetinin milli kültürüne bağlı “Milli Musiki Politikası” vardır. Milli birlik ve bütünlüğün ayrılmaz parçasıdır. O ülke hükümetleri, kendi öz kültürlerine bağlı, milli musiki politikalarını isabetli-isabetsiz karar ve görüşlerle, plân ve programlarla nasıl yönlendirilirse, millet çocukluktan itibaren geniş zaman dilimleri içinde olumlu-olumsuz yönde etkilenir. Bu da hükümetlerin Milli Eğitim Musiki politikaları ve plân ve program doğrultusunda etkileşimdir.

4.YABANCI KÜLTÜR VE YAYILMA POLİTİKALARININ HERHANGİ BİR ÜLKEDEKİ FAALİYETLERİ SONUCU ETKİLEŞİM

Çoğunlukla politik ve ideolojik olan çok iyi planlanmış uzun vadeli bol imkânlı, görkemli müzik uygulamaları ile etkileşim... Bilhassa çocukları ve gençleri hedef alan, kavramaya çalışan büyükleri de çeşitli açılardan zevklendiren daha çok, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uzun vadeli sınırsız yerleşme ve yayılma başarısı gösteren bu tür yabancı kültür müzik faaliyetleriyle etkileşim.⁵

5.TİCARİ MÜZİK FAALİYETLERİ SEBEBİ İLE ETKİLEŞİM

Devletin ve bazı ciddi özel kesimin cüz'i ve azınlıkta kalan olumlu faaliyetleri ve yayımları (konserler, plak, kaset, CD, video-kaset, TV.) yayında bir kültür ilkesi olan sadece para kazanmak, maddi menfaatler sağlama amacı ile bir çok ticari şirketin ve organizatörlerin çoğunluğa hitap eden, düşük zevkleri çizgisinde, konserler, plâk, kaset, video kayıtları aracılığı ile yaygın etkileşim...

Böylece: Çoğunluğa hitap etmesi nedeniyle satışın, sürümün kâr paylarının büyümesi, cazibesi ile besteci ve icracıların giderek daha da düşük seviyelerde eser

⁴ Şenel Önal, Müzik-Toplum Etkileşimi, I. Müzik Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı, Evren Ofset, s.23, Ankara, 1988.

⁵ Necdet Varol, Müzik Toplum Etkileşimi, Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler. Kültür Bakanlığı, Kültür Eserleri 179, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.358, Ankara, 1992.

vermesi ve uygulamaları sürdürmesi sebebiyle olumsuz hatta kültür açısından zararlı etkileşim...

6.ETNİK BÖLGELER VE GRUPLAR DOLAYISIYLA ETKİLEŞİM

Asırlar boyu bir arada yaşamış insanların, ırkların ve bunlardan meydana gelmiş toplumların aynı gelenek ve göreneklere bağlı grupların, gerek kendi aralarında gerek hudut boylarında gerekse savaşlar, göçler v.s. gibi çeşitli nedenlerle başka ülkeler içinde kalmış etnik grupların çeşitli münasebetleri, sosyo-ekonomik ilişkileri ve ananelerini geliştirip sürdürmeleri tesiri ile etkileşim...

Yukarıda çok kısa bir özetle objektif bir bakış ve analitik bir yaklaşımla konuyu inceledikten sonra şu sonuca varabiliriz.

Müzik: İnsan yapısı olduğuna, insan duygu ve düşüncelerini, ifade eden bir sanat olduğuna göre, insan da; ait olduğu toplumun kültürünü, geleneklerini yaşatan bir bireyi olduğuna ve bu bireylerin toplumları, milletleri oluşturduğuna göre otomatik olan (değişik periyotlarla değişik zaman dilimleri içinde varılan merhaleler ve geçirilen evrelerle) doğal etkileşim zaten kaçınılmaz bir sonuçtur.

-Görüntülü, sesli ve yazılı basında (Video, TV ve Gazete, Magazin) ilgi çekicilik ve ticari amaçlar sebepleri ile sanatta ve kültürde kalitesizliği adeta, övme, reklamını yapma alışkanlıklarından, dolayısıyla kültüre sanata ve bu doğrultuda topluma millete verdikleri zararı önlemek amacı ile devletçe, hükümetçe, kültür ve sanat müesseselerince gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak. Bir başka bakış açısına göre;

Maddi kazanç ve büyük şöhrete ulaşmak için toplumların çoğunluğunun zevklerine göre (ki bu zevkler genellikle aşağı çizgilerdedir.) Kalitesiz eser üretiminin çoğalması ve yaygınlaşması, eser sahipleri, organizatör ve yayın şirketlerini zengin ederken toplumları-milletleri, kültür sanat ve zevk yönünden olumsuz yönde etkilemektedir.

